

10. Andrusyaka I., & Zabuzhko O. (Eds.). (2014). *Ukrainskyi palimpsest. Oksana Zabuzhko v rozmovi z Izoiu Khruslinskoiu*. Kyiv, KOMORA, 408 s.
11. Kharchuk R.B. (2008). *Suchasna ukrainska proza: Postmodernyi period: navch. posib*. Kyiv, VTs «Akademiia», 248 s.

Світлана Евтушенко

ПОСТКОЛОНИАЛЬНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ В ПУБЛІЦИСТИЧЕСЬКИХ ПРОИЗВЕДЕННЯХ ХХ В.

В статті досліджуються причини появи амбівалентного образу постколоніальної України. Сделан акцент на спорадическом сравненіи України с Ирландіей из-за подобиного колониального опыта. Отзначається, что часть інтелектуалов не согласна с поиском общих признаков между этими странами. Рассматриваются географический и исторический факторы, которые играют важную роль в «украинском организме», определяют его «эстетику, эмоции, стиль и мироощущение» (Р. Харчук). Геополитическое положение Украины позволило синтезировать опыт византийства, православия, католического Рима и ориентальной культуры. Восточнохристианская, имперская и коммунистическая (Я. Грицак) составляющие украинского исторического прошлого тяжким бременем лежат на плечах украинского государства, что не способствует его модернизации. Также на специфику украинского общества повлияли трагические перипетии всемирной истории ХХ в. Географическое расположение и принадлежность в прошлом к нескольким историческим моделям создает «широкое поле для выбора главного вектора развития».

Ключевые слова: Украина, постколониальный, география, история.

Svitlana Yevtushenko

POSTCOLONIAL IMAGE OF UKRAINE IN SOCIAL AND POLITICAL ESSAYS IN 20 CENTURY

The article explores the reasons for the emergence of an ambivalent image of postcolonial Ukraine. There is a sporadic comparison of Ukraine with Ireland due to such colonial experience. It is noted that some intellectuals do not agree with the search for common features between these countries. The geographic and historical factors that play a significant role in the "Ukrainian organism" are considered. They are determined by his "aesthetics, emotions, style and attitude" (R. Kharchuk). The geopolitical position of Ukraine made it possible to synthesize the experience of Byzantium, Orthodoxy, Catholic Rome, and Oriental culture. Three historical heritage are a heavy burden on the shoulders of the Ukrainian state and does not contribute to its modernization. This is the Eastern Christian, imperial and communist (Y. Grytsak) components of the Ukrainian historical past. The tragic vicissitudes of the world history of the 20th century also affect the specifics of Ukrainian society. Geographical location and affiliation in the past to several historical models creates «a broad field for choosing the main vector of development.»

Key words: Ukraine, post-colonial, geography, history.

УДК 821.521

Кирило Ігошев

ОБРАЗ САМІТНИКА В «ЗАПИСАХ З КЕЛІЇ» КАМО-НО ЧЬОМЕЯ

У статті автор розглядає образ самітника у японському середньовічному творі жанру дзуйхіцу «Записи з келії» («Годжюкі») Камо-но Чьомея. Описує та аналізує такі літературознавчі терміни, як «дзуйхіцу», загальні літературні концепти «самітництво» («відлюдництво») та естетично-релігійні буддистські концепції «мудзьо», «мудзьо-но-аваре» та «Дао» («Шлях»). У праці зроблено короткий огляд робіт вчених-попередників з питань середньовічної японської літератури, літератури самітництва та дзуйхіцу, а також з питань буддизму. За допомогою цих теоретичних та практичних розробок проаналізовано образ самітника в дзуйхіцу Камо-но Чьомея

«Записи з келії» («Годжюкі») та розглянуто форми його реалізації в тексті твору. У результаті дослідження було визначено, що Камо-но Чьомей використовує описи природних катастроф, мінливості людського життя та ненадійності осель задля утвердження дзен-буддійського принципу «мудзьо» (мінливості суцього) і, як наслідок, підсилення власної ідеалізації самотницького життя. Естетико-філософський принцип «мудзьо-но-аваре» використовується автором для естетизації, ідеалізації та пропагування самотницького життя.

Ключові слова: самотництво, відлюдництво, дзуйхіцу, Шюгендо, дзен-буддизм, мудзьо, мудзьо-но-аваре, Дао.

Вивчення культурного та історичного контексту літературних творів — важлива і важка справа. Особливо, коли це стосується країн Далекого Сходу, які культурно дуже відрізняються від зрозумілого та звичного нам Заходу. Але й серед цих літератур є ще складніші та маловивчені питання, як-от література дзуйхіцу. Дослідження жанру дзуйхіцу взагалі та дзуйхіцу «Записи з келії» («Годжюкі») Камо-но Чьомей зокрема, за винятком поодиноких статей, майже відсутні у вітчизняному літературознавстві.

Більшого розмаху вивчення дзуйхіцу мало за радянських часів. Вивченням японської культури та літератури займалися такі видатні радянські сходознавці-японісти, як В.Н. Горегляд [2], Т.П. Григор'єва [3] та М.Й. Конрад [6]. В.Н. Горегляд розробляв переважно проблеми середньовічної японської щоденникової літератури (ніккі) та дзуйхіцу. Т.П. Григор'єва написала велику статтю під назвою «Услід за пензлем», що повністю присвячена дзуйхіцу. М.Й. Конрад вивчав давню та середньовічну японську художню прозу та поезію, у тому числі й дзуйхіцу та «Записи з келії» Чьомей. Він також є автором численних перекладів середньовічних японських творів російською мовою. Саме йому належить єдиний повний російськомовний переклад «Записів з келії» Камо-но Чьомей.

Серед зарубіжних дослідників творчості Чьомей слід відзначити Мішеля Марру [9], Карела Ян Хору [10] та Кіо Тамамура, автора цікавої статті «Відлюдництво та поезія» [11]. Вивченням відлюдницьких та паломницьких практик у релігійній течії Шюгендо займається Андреа Гілл [8].

В українській японістиці також існує переклад «Годжюкі» авторства Степана Левинського, на який ми і посилатимемося у нашому дослідженні. У вітчизняній японістиці дослідження тематики самотництва в середньовічній японській літературі тільки починається. Одна з найновіших розробок по цій темі — стаття Н. Баликової [1]. У ній дослідниця, зокрема, зазначає: «в українському літературознавстві і японістиці дослідження самотницької літератури є практично *terra incognita*» [1, 210]. Теми самотництва у «Записах з келії» Чьомей побіжно торкалися і ми у наших тезах [4].

Н. Баликова наголошує на тому, що великий вплив на виникнення та популяризацію

самотництва серед японців спричинили запозичені з Індії та Китаю буддизм та даоські і конфуціанські ідеї. Вони поєдналися з традиційним для сінто поклонінням гірським духам та привели до появи нового синкретичного релігійного вчення Шюгендо (яп. 修験道, букв. «шлях вправ і випробувань»), адептами якого ставали ямабусі (гірські монахи-відлюдники). Далі автор робить короткий огляд жанрів ніккі та дзуйхіцу, зупиняючись на творах Камо-но Чьомей та Кенко-хоші, присвячуючи «Годжюкі» лише близько однієї сторінки [1, 221–222].

Радянський літературознавець М.Й. Конрад у статті «Про твір Чьомей» [6] розглядає життя автора твору та ймовірні причини його рішення стати відлюдником. На думку М.Й. Конрада, причини того, що Камо-но Чьомей відвернувся від світу слід шукати не в фактах його біографії, а у самій епосі. Чьомей жив на зламі епох Хейан та Камакура, це була безжална та жорстока доба війн та боротьби за владу, й такі люди, як Чьомей, що належали до прошарку вишуканої, придворної аристократії та жили переважно поезією та музикою, були зайвими у цей час [6, 299–301].

Японський літературознавець Кіо Тамамура у власній статті «Відлюдництво та поезія» розглядає творчість Камо-но Чьомей у зв'язку з поезією. Поезія для Чьомей, наголошує К. Тамамура, є засобом чуттєвого пізнання речей і життя. Дослідник розглядає «Годжюкі» у трьох аспектах:

— мінливість життя людей та їх житла («мудзьо»);

— звільнення від навколишнього світу («сфери»);

— поезія та музика як засоби чуттєвого пізнання світу [11, 156–163].

Мета нашого дослідження — висвітлити особливості образу самотника, характерного для дзуйхіцу «Записи з келії» («Годжюкі») Камо-но Чьомей. Задля досягнення мети нашого дослідження ми вбачаємо за потрібне вирішити такі **завдання**:

— навести жанрове визначення дзуйхіцу та визначити його головні особливості;

— визначити форми, у яких реалізується образ самотника у «Записах з келії» Камо-но Чьомей;

— проаналізувати функції цих форм для втілення авторського задуму.

Дзуйхіцу (яп. 隨筆, букв. «услід за пензлем») — власне японський жанр. Його особливості якнайкраще охарактеризовані його винахідницею

Сей-Шьонагон. У її «Записках в узголів'ї» вона пише: *«про те й інше, — словом, про усе на світі. Інколи навіть про найменші дрібниці. Але частіше за все я розповідаю у своїй книзі про те цікаве та дивовижне, на що багатий наш світ, та про людей, яких вважаю видатними. Оповідая я тут і про вірші, веду мову про дерева та трави, птахів та комах, вільно, як хочу, і нехай засудять мене за це ... Адже я пишу задля власної втіхи усе, що мимоволі приходить мені до голови»* [7, 335]. Дзуйхіцу характеризуються вільною композицією, відсутністю наскрізного сюжету. Вони більше схожі на низку нарисів, які поєднує лише особа автора, що бачив і відчував описане.

Камо-но Чьомей (чернече ім'я Рен-ін) народився у 1153, а помер у 1216 р. Свою найвідомішу працю «Записи з келії» («Годжокі») він закінчив у 1212 р., коли був уже буддійським монахом та самітником. На той момент йому було близько 59 років. Що ж призвело до такого кардинального повороту у його житті? Про його біографію нам відомо, на жаль, небагато. Він був нащадком знаного роду, його батько був спадковим священнослужителем синтоїстського храму Камо (це ім'я стало їх родовим). З юного віку він перебував при імператорському дворі, що на той час уже не мав влади, однак все ще зберігав стиль життя, характерний для попереднього періоду Хейан. При дворі дуже популярними були гра на музичних інструментах та віршування. У цих двох сферах Чьомей досяг певних висот, бо він увійшов до складу імператорської Поетичної академії. Також багато його творів було включено до «Нового зібрання віршів минулого та нового часу» («Сін-Кокінсю») — імператорської збірки віршів, визнаної однією з найвизначніших пам'яток середньовічної японської поезії. У 30 років він намагався отримати спадкову посаду священника у храмі Камо, однак через втручання рідних та деяких посадових осіб це йому не вдалося. Ця невдача суттєво вплинула на подальше життя письменника, підштовхнувши його до кардинального рішення — покинути свій дім та оселитися подалі від людей, у малій хатині на березі річки Камогава, де він прожив наступні двадцять років.

Деякі дослідники життя та творчості Камо-но Чьомей зазначають, що у цей період він декілька років прожив у свого друга шьогуна Мінамото-но Санетомо, створюючи для нього пісні-вака. Після цього Чьомей вирішив остаточно обірвати зв'язки зі світом та переселитися на гору Тояма, де згодом і написав свої «Записи з келії». Причина такого рішучого вчинку полягала не тільки у неможливості отримати жадану посаду, але й у тому, що він виявився «зайвою людиною» у період Камакура. Він жив поезією та музикою, тобто культурою попереднього періоду Хейан, був близький до аристократичних кіл та товаришував із самим імператором Готобую. Тому йому нічого було робити на службі у нових господарів країни — самураїв, які спочатку

мало цінували культуру. Він не бажав вести жалюгідне життя непотрібної людини.

Камо-но Чьомей розкрив образ самітника у власному творі за допомогою декількох різноманітних форм:

— змалювання мінливості людського буття та матеріальних благ (житла в тому числі);

— протиставлення тимчасового прихистку самітника удаваній постійності оселі світської людини;

— ствердження, що життя самітника дає духовний спокій та можливість досягнути природу речей.

Першу і більшу частину твору Чьомей займають описи стихійних та інших лих, що випали на його віку і свідком яких він був. І це не випадково, бо такі описи слугують підтвердженням основного постулату автора, а саме: життя мінливе, грішне та непізнане, а тому кращий вихід — зовсім відвернутися від нього та знайти прихисток наодинці із собою. Отже, перша частина твору Камо-но Чьомей слугує для наочної ілюстрації буддійського принципу «мудзьо» (мінливість, нестійкість). Фокус цієї частини — люди та їх помешкання, їх спорідненість у тому, що обидва вони — лише тимчасові, мінливі, тому непотрібно прив'язуватись до них. *«Струмись води у річці безперестанку спливає, але вода все нова тече — не та, що була спочатку. Піна, що поверх пливе, раз зникає, то знову твориться, але ніколи довго не триває. Люди й їхні оселі скидаються на неї»* [5, 424], — пише Чьомей. Від початку і надалі в тексті твору людина та її оселя часто згадуються поруч у зв'язку з ілюзорністю їхнього буття. Численні природні лиха, голод, посуха, пожежа, насильницька смерть (вбивство) та й звичайна смерть від старості — ось ті демони, якими лякає свого читача Камо-но Чьомей. Як шлях до розірвання цього зачарованого кола він пропонує не активний супротив, а пасивний — переселення в гори, щоб жити там самітником. Однак сам він насамперед насолоджується не стільки самітнім життям на лоні природи, скільки внутрішнім станом самітництва, бо для нього це стан душі, а не фізичний стан. Усамітнення Чьомей носило скоріше естетичний, ніж релігійний характер. Він не був глибоко віруючою людиною, лише життєві незгоди та постійний духовний неспокій змусили його до усамітнення. Чьомей використав свій самітницький досвід для популяризації ідеалізованого образу буття самітника. Ось як він описує власне помешкання: *«я добудував з полудневого боку острішок для безпеки від сонця. Під ним приміщається бамбусова веранда. В кімнаті, на захід, стоїть малий домовий вітвар. На ньому подобизна Аміді ... По обидва боки дверцят святої шафки я завісив образи Фуген і Фудо. З північного боку понад шоджі, маленька полицка ... Від сходу, біля хати ... розкладаю солом'яні мати вночі замість ліжка. На схід, під стіною, мій стіл. Біля постелі грубка,*

що в ній розпалюю вогонь» [5, 433]. Свій час в усамітненні він приділяв не тільки молитвам. Із собою до келії він узяв свої улюблені речі: «три скриньки з чорної шкури; в них японська поезія, музичні ноти, Оджойшоу та інші подібні книжки. З боку арфа і бива» [5, 433].

Усамітнівшись, відвернувшись від світу, він намагається знайти внутрішній спокій, якого йому так не вистачає, тобто шукає власний «шлях», для чого потрібно звільнитись від усіх світських пристрастей. Він ідеалізує буття самітника: «Відколи я відіурався світу і його покинув, не знаю ні зазіхань, ні жаху. Моє життя залишаю божій волі і своєю долею нітрохи не журюся. Прирівнюю своє тіло до загубленої серед неба хмарки, не вірю йому, але не гордюю ним. Вся радість мого життя, це мій легкий сон уночі; вся його надія, це вічна зміна пір року, що нею насолоджуюся» [5, 437]. Однак йому не вдається віднайти шлях: «Будда навчав людей, щоб не прив'язувались до речей дочасних. Любити цю нікчемну хатинку, і це навіть гріх. Мій щоденний мирний спочинок теж є перешкодою для святого натхнення» [5, 437]. Що він зробив не так? Що непокоїть його душу? «Але, хоч з зовнішнього вигляду, ти подобаєш на святого, серце твоє купається в нечистоті ... Чи це твоє вбозтво тебе турбує, чи непослух серця не дає тобі спокою?» [5, 437–438]. Важко знайти свій шлях у житті, тому і передостання фраза «Годжюкі» сповнена смутком та безвихіддю: «Моє серце нічого не відповіло» [5, 438].

Хоча «Записи з келії» Чьомея традиційно і зараховують до дзуйхіцу, все ж очевидні деякі

відмінності від традиційних канонів цього жанру. У Чьомея відсутня свобода і легкість у зображенні подій, що є характерною рисою дзуйхіцу: «вони («Годжюкі». — К. І.) ... позбавлені головної риси дзуйхіцу — відчуття свободи, невимушеності» [3, 23]. Автор «Записів з келії» підпорядковує власне оповідання визначеному та складному творчому задуму — доведенню мінливості життя та гріховності усього суцього. Це положення — одне з основних у філософії дзен-буддизму, що був популярний в Японії XIII ст., носить назву «мудзьо». Натомість керівний принцип дзуйхіцу — «мудзьо-но-аваре» — розуміння краси як постійного перетворення форм. У Чьомея ж зміни викликають лише розчарування та скорботу.

Узагальнюючи вищезазначене, можемо сказати, що образ самітника у дзуйхіцу Камо-но Чьомея «Записи з келії» формується на основі дзен-буддійського принципу «мудзьо», який полягає в утвердженні мінливості, гріховності та непізнаності буття та пропагує зречення світського життя задля пошуку власного шляху. Хоча автор і намагається стверджувати, що життя самітника здатне принести спокій душі та просвітлення, але він не в змозі довести це на власному прикладі.

Актуальність подальших досліджень самітницької літератури взагалі та японської зокрема зумовлена майже повною відсутністю подібних розвідок у сучасному вітчизняному літературознавстві. Також відчутна нестача якісних літературних перекладів середньовічних японських творів українською мовою.

ДЖЕРЕЛА

1. Баликова Н. Тема самітництва в японській літературі жанру дзуйхіцу («Записи з келії» Камо-но Чьомея і «Нотатки знічев'я» Кенко-хоші) / Н. Баликова // Японська література: курс лекцій. Частина друга: період шьогунатів. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. — С. 209–229.
2. Горегляд В.Н. Дневники и эссе в японской литературе X–XIII вв. / Владислав Никанорович Горегляд. — М. : Наука, 1975. — 383 с.
3. Григорьева Т.П. Вслед за кистью / Татьяна Петровна Григорьева // Японские дзуйхицу. — СПб. : Северо-запад, 1998. — С. 5–46.
4. Ігошев К.М. Образ самітника в японській літературі жанру дзуйхіцу / К.М. Ігошев // Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (Северодонецьк, 26–27 трав. 2017 р.). — Северодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. — С. 195–198.
5. Камо-но-Чомей. Годжюкі (хатина буддійського самітника) / Камо-но-Чомей ; [пер. Степана Левинського] // Японська література: курс лекцій. Частина друга: період шьогунатів. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. — С. 421–438.
6. Конрад Н.И. О произведении Тёмэя / Н.И. Конрад // Японская литература: от «Кодзики» до Токутоми. — М. : Наука, 1974. — С. 295–315.
7. Сэй Сёнагон. Записки у изголовья / Сэй Сёнагон ; [пер. В. Марковой] // Японские дзуйхицу. — СПб. : Северо-запад, 1998. — С. 48–335.
8. Gill, Andrea K. Shugendō: Pilgrimage and Ritual in a Japanese Folk Religion / Andrea K. Gill // Pursuit — The Journal of Undergraduate Research at the University of Tennessee. — Knoxville. — University of Tennessee. — Vol. 3: Iss. 2, Article 4, 2012, Pp. 49–65.

9. Marra, Michele. Semi-Recluses (Tonseisha) and Impermanence (Mujō): Kamo no Chōmei and Urabe Kenkō / Michele Marra // *Japanese Journal of Religious Studies* Vol. 11, No. 4, Dec., 1984, Pp. 313–350.
10. Jan Hora, Karel. Notes on Kamo Chonei's Life and Work / Karel Jan Hora // *Transactions of the Asiatic Society of Japan*. — Yokohama. — Vol. 34, 1906–1907. — Pp. 63–67.
11. Tamamura Kyo. Reclusion and Poetry: Reconsidering Kamo no Chomei's Hojoki and Hosshinshu / Tamamura Kyo // *Aesthetics*. — Tokyo. — The Japanese Society for Aesthetics. — No. 13, 2009. — Pp. 153–166.

REFERENCES

1. Balykova N. (2015). Tema samitnystva v yaponskii literaturi zhanru dzuikhitsu («Zapysy z kelii» Kamo-no Chomeia i «Notatky znichivia» Kenko-khoshi). *Yaponska literatura: kurs lektsii. Chastyna druha: period shogunativ*. Kyiv, Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, ss. 209–229.
2. Horehliad V.N. (1975). *Dnevnyki i esse v yaponskoi literature X–XIII vv.* Moskva, Nauka, 383 s.
3. Grigorieva T.P. (1998). Vsled za kistiu. *Yaponskie dzuikhitsu*. Sankt-Peterburg, Severo-zapad, ss. 5–46.
4. Ihoshev K.M. (2017). Obraz samitnyka v yaponskii literaturi zhanru dzuikhitsu. *Perspektyvy rozvytku naukovykh doslidzhen u konteksti hlobalizatsiynykh zmin: osvita, polityka, ekonomika, mizhkulturna komunikatsiia materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (1), ss. 195–198.
5. Kamo-no-Chomei (2015). Godzhoki (khatyna buddiiskoho samitnyka). *Yaponska literatura: kurs lektsii. Chastyna druha: period shogunativ*, ss. 421–438. Kyiv, Vydavnychiy dim Dmytra Buraho.
6. Konrad N.I. (1974). O proizvedenii Tiomeia. *Yaponskaia literatura: ot «Kodzyky» do Tokutomu*. Moskva, Nauka, ss. 295–315.
7. Sei Sionagon. (1998). Zapiski u izgolovia. *Yaponskie dzuikhitsu*. Sankt-Peterburg, Severo-zapad, ss. 48–335.
8. Gill, Andrea K. (2012). Shugendō: Pilgrimage and Ritual in a Japanese Folk Religion. *The Journal of Undergraduate Research at the University of Tennessee*, (3), pp. 49–65.
9. Marra, Michele (1984). Semi-Recluses (Tonseisha) and Impermanence (Mujō): Kamo no Chōmei and Urabe Kenkō. *Japanese Journal of Religious Studies* (11), pp. 313–350.
10. Jan Hora, Karel (1906–1907). Notes on Kamo Chonei's Life and Work. *Transactions of the Asiatic Society of Japan* (34), pp. 63–67.
11. Tamamura Kyo (2009). Reclusion and Poetry: Reconsidering Kamo no Chomei's Hojoki and Hosshinshu. *The Japanese Society for Aesthetics* (13), pp. 153–166.

Кирилл Игошев

ОБРАЗ ОТШЕЛЬНИКА В «ЗАПИСКАХ ИЗ КЕЛЬИ» КАМО-НО ТЁМЭЙЯ

В статье автор рассматривает образ отшельника в японском средневековом произведении жанра дзуйхицу «Записки из кельи» («Ходзёки») Камо-но Тёмэйя. Описывает и анализирует такие литературоведческие термины, как «дзуйхицу», общие литературные концепты «затворничество» («отшельничество») и эстетически религиозные буддийские концепции «мудзё», «мудзё-но-аварэ» и «Дао» («Путь»). В работе дан краткий обзор работ ученых-предшественников по вопросам средневековой японской литературы, литературы затворничества и дзуйхицу, а также по вопросам буддизма. С помощью этих теоретических и практических разработок проанализирован образ отшельника в дзуйхицу Камо-но Тёмэйя «Записки из кельи» («Ходзёки») и рассмотрены формы его реализации в тексте произведения. В результате исследования было определено, что Камо-но Тёмэйя использует описание природных катастроф, изменчивости человеческой жизни и ненадежности жилищ для утверждения дзен-буддийского принципа «мудзё» (изменчивости сущего) и, как следствие, усиления собственной идеализации затворнической жизни. Эстетико-философский принцип «мудзё-но-аварэ» используется автором для эстетизации, идеализации и пропаганды затворнической жизни.

Ключевые слова: затворничество, отшельничество, дзуйхицу, Сюгендо, дзен-буддизм, мудзё, мудзё-но-аварэ, Дао.

Kyrylo Ihoshev

IMAGE OF HERMIT IN “TEN FOOT SQUARE HUT” (“HOJOKI”) BY KAMO-NO CHOMEI

In the article the author considers the hermit's image in the Japanese medieval literary work of the zuihitsu genre “The Ten Foot Square Hut” (“Hojoki”) by Kamo no Chōmei. It is described and analyzed such literary terms as “zuihitsu”, general literary concepts of «seclusion» («hermitage») and aesthetical and

religious Buddhist concepts of "mujō", "mujō no aware" and "Tao" ("The Way"). A brief review of the work of predecessors on medieval Japanese literature, literature of seclusion and zuihitsu, as well as on questions of Buddhism is provided in the research. With the help of these theoretical and practical works, the image of the hermit in the Kamo no Chōmei's zuihitsu "The Ten Foot Square Hut" ("Hojoki") is analysed and the forms of its realization in the text of the work are considered. As a result of the research it is determined that Kamo no Chōmei uses descriptions of natural disasters, the impermanence of human life and the unreliability of dwellings for the establishment of the Zen-Buddhist principle of "mujō" (impermanence of existence) and, as a consequence, the intensification of his own idealization of reclusive life. The aesthetico-philosophical principle of "mujō no aware" is used by the author for aestheticization, idealization and propaganda of reclusive life.

Key words: reclusion, hermitage, zuihitsu, Shugendō, zen-buddhism, mujō, mujō no aware, Tao.

УДК 82.09

Наталя Ліхоманова

РОДИННИЙ НАРАТИВ ЯК ЗАСІБ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ У ПРОЗІ ЗЕДІ СМІТ

У дослідженні аналізуються особливості функціонування родинного нарративу як засобу втілення етнокультурної ідентичності у прозі сучасної британської письменниці З. Сміт. На прикладі роману «Білі зуби» демонструється проблема співвідношення «свого» і «чужого», «східного» і «західного», простежуються особливості втілення тілесних образів індивідуальної і колективної пам'яті, а також інтерпретації конфліктів особистої і суспільної самоідентифікації. Розглядається тема інтеграції персонажа-мігранта, що межує з темою збереження національної ідентичності у глобалізованому світі.

Ключові слова: Зеді Сміт, родинний нарратив, етнокультурна ідентичність.

Проблема транскультурної ідентичності у сучасній західноєвропейській літературі демонструє як процес синтезу різномірних національних культур, так і прагнення до збереження кордонів власного «я» у контексті етнічної і родової пам'яті.

Одним із дискусійних питань дослідження теми етнокультурної ідентичності є й питання усталеної методологічної основи, оскільки базовим стає аналіз відкритості «іншого» до «власного» культурного досвіду. Польський літературознавець Б. Бакула порушує проблему дослідження явищ багатонаціональної літератури і міжкультурних взаємин у контексті інтегральної компаративістики, яка «мусить спиратися на інтеркультурні й інтердисциплінарні чинники» [1, 513]. Тому він і вживає поняття «літературного і культурного метаморфізму», запозичуючи термін із геології, і пояснює його як «процес переродження мистецьких ідеологій, конвенцій, мотивів, топосів, напрямів, течій під впливом локальних, історичних, ідеологічних, ментальних, а також суспільних рис» [1, 506]. Б. Бакула протиставляє «культурний аутизм» і «культурний номадизм» як дві тенденції сучасного

літературного процесу. Культурний аутизм — це замкненість у власному гео- й етнокультурному просторі, що втілюється у «історизмі, окремішності, традиційності, неподільності, особливому рангу письменства, що творить мовою етнічної групи» [1, 514]. Номадична тенденція демонструє «схильність до інтернаціоналізуванню власної національної проблематики, скерованість на зміни, переоцінки, легкість у сприйнятті й пропагуванні новинок, презентизм, тобто ідентифікування себе з актуальним літературним процесом» [1, 515].

Сучасна британська письменниця Зеді Сміт у романі «Білі зуби» (2000) втілює актуальну і полемічну тему художньої фіксації етнічної ідентичності людини у мультикультурному суспільстві. Дослідження, присвячені аналізу прози З. Сміт, стосуються переважно специфіки перекладу її романів українською мовою (Т. Дитина [2; 3], І. Котик [5]) та аналізу в контексті «історичного реалізму» (Ю. Матасова [6]).

Мета статті — проаналізувати особливості втілення родинних нарративів у контексті етнокультурної ідентичності на матеріалі роману З. Сміт «Білі Зуби».